

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ЛОГПЕДІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Н. М. Сінопальнікова

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
E-mail: natalyasinopalnikova@mail.ru*

**TRAINING OF THE FUTURE SPEECH THERAPISTS
FOR THEIR PROFESSIONAL ACTIVITY**

N. N. Sinopalnikova

*H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine)*

Показано, що професійна підготовка майбутніх учителів-логопедів є багатогранною та різнобічною, передбачає оволодіння знаннями різних освітніх галузей: педагогіка, психологія, лінгвістика, дефектологія, медицина та має на меті підготувати такого вчителя, який має зацікавленість та позитивне ставлення до логопедичної діяльності, здатний забезпечити організаційну, змістову, методичну складову логопедичного сегменту в єдиному освітньому просторі навчального закладу, об'єднувати зусилля та взаємодію дорослих щодо максимального розвитку дітей, діагностувати і долати мовленнєві порушення та здійснювати їх профілактику, проводити просвітницьку роботу. Розкрито структуру професійно-педагогічної підготовки вчителя-логопеда і зміст кожного її компоненту (мотиваційно-цільового, змістового, операційного та результативно-оціночного). Розглянуто змістову складову різних видів підготовки вчителя-логопеда (методологічна, культурологічна, методична,

психолого-педагогічна, спеціальна, дидактична, професійно-етична, теоретична та практична).

Ключові слова: підготовка, види підготовки, майбутній вчитель-логопед, професійна діяльність, структура, компоненти, готовність

Постановка проблеми. Збільшення кількості дітей з вадами мовлення є реалією сьогодення. Надання їм своєчасної кваліфікованої логопедичної допомоги – найважливіше освітнє завдання. Ефективність такої допомоги багато в чому залежить від професійної підготовки вчителів-логопедів, тому підвищуються вимоги як до якості підготовки, так і до особистості вчителя-логопеда.

Сучасній школі потрібен фахівець, який творчо реалізує нові технології навчання, постійно досягає високих результатів у своїй професійній діяльності, для якого характерною є готовність до неперервного самовдосконалення. Орієнтованість освіти на посилення особистісного аспекту професійної підготовки майбутніх учителів передбачає створення умов для актуалізації його потенційних ресурсів, особистісного і професійного самозростання [1]. У цьому напрямі необхідно подолати суперечність між потребою в модернізації професійної освітньої діяльності і превалюванням традиційних методів навчання і виховання майбутніх учителів загалом і учителів-логопедів зокрема.

У межах пошуку шляхів модернізації професійної підготовки вчителів-логопедів виникає необхідність чіткого уявлення про сутність і структуру цієї підготовки та її види.

Аналіз основних публікацій. Вивчення психолого-педагогічних джерел дає можливість зробити висновок про те, що проблема підготовки вчителя-логопеда вивчається в таких основних напрямках: удосконалення навчально-виховного процесу у вищому закладі освіти (А. Алексюк, В. Безпалько, С. Гончаренко, М. Євтух, Н. Кузьміна, В. Лозова, Н. Тализіна, М. Ярмаченко та інші); формування професійної компетентності майбутніх учителів (О. Абдуліна, С. Архангельський, Е. Белозерцев, З. Васильєва, О. Дубинчук, В. Євдокимов, А. Кірсанов, І. Прокопенко, В. Сластьонін, М. Шкіль та інші); визначення основних компонентів системи підготовки дефектологів (В. Бондарь, Г. Живіна, І. Колісник, Н. Назарова, С. Миронова, В. Синьов, В. Тарасун, Л. Федорович, О. Шевченко, М. Шеремет та інші).

Мета статті. Розкрити сутність, структуру, компоненти та види професійно-педагогічної підготовки вчителя-логопеда.

Виклад основного матеріалу. Ґрунтуючись на результатах досліджень, викладених у психолого-педагогічних джерелах (Є. Голант, В. Гузеєв, О. Іонова, Б. Єсіпов, І. Лернер, М. Скаткін, М. Сорокін, Т. Хлебнікова) з'ясовано, що професійно-педагогічна підготовка спрямована на формування у майбутніх вчителів системних знань та педагогічних умінь, професійної позиції, готовності до інноваційної діяльності, готовності до безперервного збагачення професійних можливостей та особистісних якостей [2].

Аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури (М. Малофеев, С. Миронова, Ю. Пінчук, Л. Федорович, С. Шаховська та ін.) дозволив виявити існування різних підходів до визначення сутності діяльності вчителя-логопеда. Ми підтримуємо думку Л. Федорович про те, що професійна діяльність логопеда полягає у здійсненні профілактичного, діагностичного та корекційного логопедичного впливу на осіб із порушеннями мовлення первинного та вторинного характеру, що забезпечується системою логопедичної роботи як комплексом занять із запобігання, виявлення й усунення порушень усного і писемного мовлення з раннього віку [7]. А відтак, під професійно-педагогічною підготовкою вчителя-логопеда ми розуміємо процес професійного становлення особистості, що передбачає використання сукупності прийомів соціального впливу на особистість студента, залучення його до різних видів навчальної і позанавчальної діяльності з метою набуття системи професійно важливих якостей, необхідних для роботи з особами з порушеннями мовлення, системного освоєння основ логопедичного знання та формування професійної готовності вчителя-логопеда, який має практичні вміння навчати, виховувати, діагностувати й корегувати мовлення дітей, підлітків і дорослих.

Результатом підготовки студентів до професійної діяльності може виступати певний рівень готовності або підготовленості. Аналіз наукових досліджень [2; 3; 9] дає підстави стверджувати, що «готовність до професійної діяльності вчителя» розуміється як: якість особистості, що включає в себе позитивне ставлення до професії, здібності, знання, уміння, навички, стійкі професійно важливі якості; актуальний психічний стан, що є результатом педагогічної діяльності; складне утворення, в центрі якого знаходиться ставлення до педагогічної діяльності як до головного сенсу

життя, відповідальне ставлення до цієї діяльності, здатність до самовіддачі в педагогічній діяльності, професійні якості, знання, вміння, навички.

Що стосується поняття «підготовленість», то воно означає «наявність підготовки до будь-якої справи, роботи» [6]. Підготовленість студента до логопедичної діяльності передбачає наявність у нього спеціальних знань, умінь, навичок, необхідних для здійснення цієї діяльності [8].

Розглянемо сутність, компоненти та види підготовки.

Як показує аналіз наукових джерел (Є. Богданов, П. Гальперін, М. Дяченко, Л. Кандилович, Н. Кузьміна, В. Сластьонін), професійно-педагогічна підготовка вчителя в педагогічному вищому навчальному закладі є складною, багатоаспектною, багатофункціональною діяльністю. Структура професійної підготовки складається з мети, змісту, операцій, результату і відповідних компонентів: мотиваційно-цільового, змістового, операційного та результативно-оціночного [5]. Розглянемо їх.

Важливою складовою підготовки майбутнього вчителя є *цільовий компонент*. Як зазначає Ю. Пінчук, мета професійної підготовки майбутнього вчителя-логопеда полягає в тому, щоб підготувати фахівця, який має зацікавленість та позитивне ставлення до логопедичної діяльності, здатний забезпечити організаційну, змістову, методичну складову логопедичного сегменту в єдиному освітньому просторі навчального закладу, об'єднувати зусилля та взаємодію дорослих щодо максимального розвитку дітей, діагностувати і долати мовленнєві порушення та здійснювати їх профілактику, проводити просвітницьку роботу [4].

Змістовий компонент підготовки вчителя-логопеда включає в себе сукупність професійних знань, умінь та навичок як загальних, так і спеціальних. Основним серед спеціальних дисциплін є курс «Логопедія». Вивчення цього курсу передбачає тісний взаємозв'язок фундаментальних і професійних знань, їх глибоке засвоєння забезпечує розуміння сучасного стану теорії і практики логопедії як конкретної науки та оволодіння технологіями ранньої диференціальної діагностики окремих розладів мовлення, здійснення системного підходу до аналізу, подолання і попередження мовленнєвих порушень. Викладання цього курсу ґрунтується на таких дисциплінах: «Вступ до спеціальності», «Основи невропатології», «Анатомія, фізіологія і патологія органів слуху та

мовлення», «Неврологічні основи логопедії» і таких предметах, як «Дошкільна педагогіка», «Методика розвитку мовлення» тощо.

З огляду на те, що майбутньому вчителю-логопеду в процесі навчання необхідно оволодіти спеціальними та загальнопедагогічними вміннями, змістовий компонент професійної підготовки потребує певних змін. А саме:

1. інтеграція змісту навчальних психолого-педагогічних дисциплін з метою підвищення готовності студентів до організації та проведення логопедичної, виховної роботи з дітьми з мовленнєвими порушеннями;

2. доповнення варіативної компоненти освітньо-професійної програми підготовки фахівців питаннями з оволодіння діагностичними та корекційними методиками;

3. оновлення змісту практичної підготовки студентів з урахуванням сучасних вимог до логопедичної допомоги.

Операційний компонент підготовки майбутнього вчителя-логопеда представлений у вищих навчальних закладах традиційними для вищої освіти методами, формами та засобами навчання. До основних форм організації навчального процесу у вищих навчальних закладах належать лекційні, семінарські, лабораторні і практичні заняття, самостійна робота студентів. Також впроваджуються і нетрадиційні форми: лекція – прес-конференція, семінар – «мозковий штурм», семінар – «круглий стіл», семінар – ділова гра тощо.

До найбільш поширених методів навчання майбутніх учителів-логопедів С. Шаховська та Л. Федорович відносять такі групи: інформаційно-розвиваючі (лекція, розповідь, пояснення, бесіда, демонстрація навчального кінофільму, самостійна робота з книгою та інше), проблемно-пошукові (проблемна лекція, евристична бесіда, навчальна дискусія, пошукова лабораторна робота), методи практичного навчання (аналіз педагогічних ситуацій, розв'язання педагогічних задач, ділова гра та інше). С. Шаховська зазначає, що останнім часом особливого значення в підготовці логопедів набуває самостійна та науково-дослідна робота. Індивідуально-дослідницька робота з курсу «Логопедія» – це моделі логодидактичних експериментів. Прикладом такої роботи є індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ), яке містить результати дослідницького пошуку, висвітлює рівень опанування знаннями з логопедії та практичними вміннями аналізувати досліджувану проблему,

віддзеркалює певний рівень готовності студентів до логопедичної діяльності [8].

У дослідженнях О. Іонової наголошується, що ефективність підготовки майбутніх учителів і вчителів-логопедів зокрема залежить від набуття ними досвіду проведення логопедичної роботи [2]. Одним із шляхів набуття досвіду є логопедична практика (навчальна та виробнича). Під час навчальної практики студенти ознайомлюються з діяльністю логопеда, навчаються планувати логопедичну роботу, аналізувати результати проведеного логопедичного обстеження, прогнозувати динаміку мовленнєвого розладу, вести мовленнєву карту, здійснювати консультативну допомогу батькам дітей із порушеннями мовлення тощо. Виробнича практика полягає в проведенні різних видів логопедичних занять (індивідуальних, підгрупових, групових, фронтальних) у дошкільних навчальних закладах, дитячих поліклініках та на шкільних логопунктах.

Результативний компонент професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів-логопедів передбачає досягнення випускником певного рівня професійної компетентності – інтегративної якості особистості, яка виявляє готовність максимально ефективно здійснювати діагностику, корекційно-превентивне навчання та особистісний розвиток дітей з вадами мовлення.

Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури [3; 4; 9] дає підставу стверджувати, що професійна підготовка вчителя-логопеда у вищому навчальному закладі є інтегрованою системою, що поєднує відносно самостійні, але взаємозалежні і взаємообумовлені види підготовки: методологічну, культурологічну, методичну, психолого-педагогічну, спеціальну, дидактичну, професійно-етичну та практичну.

Методологічна підготовка являє собою процес формування у студентів системи знань про принципи, методи дослідження та перетворення педагогічної діяльності, що дозволить у подальшому розробляти оптимальну педагогічну стратегію, проектувати шляхи навчання та виховання кожної дитини з мовленнєвими вадами. *Методична* підготовка озброює студентів знанням принципів, змісту, правил, засобів, активних методів та форм сучасної діагностики, корекційного навчання і забезпечує готовність до здійснення логопедичної роботи у навчальних закладах. *Культурологічна* підготовка покликана забезпечити формування та розвиток світогляду вчителя-логопеда, розширити його загальну освіту.

Психолого-педагогічна підготовка спрямована на професійну освіту вчителя-логопеда, формування і розвиток педагогічних умінь, розвиток його творчої індивідуальності. *Дидактична* підготовка дозволить майбутнім логопедам проводити навчально-виховну, корекційну роботу з дітьми, що мають мовленнєві вади, забезпечувати сприятливі умови для продуктивного засвоєння ними відповідних спеціальних програм з урахуванням виду мовленнєвого порушення вікових, індивідуальних психофізичних особливостей дітей. *Спеціальна* підготовка – частина професійної підготовки, в ході якої відбувається оволодіння теоретичними і практичними знаннями, необхідними для логопеда. У процесі *професійно-етичної* підготовки майбутній логопед навчається використовувати у своїй роботі принципи педагогічної етики, поважати дитячу гідність, захищати дитину від будь-яких форм фізичного або психічного насильства. Метою *практичної* підготовки є формування системи вмінь і навичок, розвиток здібностей та набуття професійного досвіду логопедичної діяльності.

Інтеграція усіх видів підготовки майбутніх вчителів-логопедів дасть можливість значно підвищити їх готовність до професійної діяльності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведений аналіз свідчить про те, що професійно-педагогічна підготовка вчителя-логопеда – це цілеспрямований керований процес, який забезпечує формування професійної компетентності та особистісно значущих якостей, необхідних для здійснення логопедичної діяльності. Розкрито структуру професійної підготовки (мотиваційно-цільовий, змістовий, операційний та результативно-оціночний компоненти), наповнення кожного компонента та розглянуто види досліджуваної підготовки (методологічна, культурологічна, загальнокультурна, спеціальна, методична, психолого-педагогічна, дидактична, професійно-етична та практична).

Перспективу подальшого дослідження проблеми вбачаємо в обґрунтуванні інтегрованого підходу до підготовки майбутніх учителів-логопедів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Борщ О. І. Підготовка вчителя початкових класів до забезпечення наступності навчання дітей старшого дошкільного віку і молодших школярів / О. І. Борщ // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В. І. Євдокимова і проф. О. М. Микитюка ; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С.Сковороди. — Вип. 42. — Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2014. — С. 32–38.
- 2 Іонова О. М. Теоретичні питання підготовки майбутніх учителів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу початкової школи / О. М. Іонова, Н. М. Сінопальнікова // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. — 2013. — № 2 (6). — С. 35–39.
- 3 Мижериков В. А. Введение в педагогическую профессию / В. А. Мижериков, М. Н. Ермоленко. — М. : Педагогическое общество России, 1999. — 288 с.
- 4 Пінчук Ю. В. Готовність студентів-логопедів до професійної діяльності.// Дефектологія. — 2004. — №3. — С. 41–44.
- 5 Сінопальнікова Н. М. Структура професійної підготовки вчителя-логопеда / Н. М. Сінопальнікова // Зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф. «Педагогіка здоров'я» (7 квітня, м. Харків). — Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди. — 2011. — С. 331–334.
- 6 Словник психолого-педагогічних понять і термінів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://osvita.ua/school/psychology/1270>
- 7 Федорович Л. О. Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів-логопедів у вищих навчальних закладах / Л. О. Федорович // Імідж сучасного педагога. — 2005. — № 6–7. — С. 7–11.
- 8 Шаховская С. Н. Современные тенденции в вузовской подготовке логопедов / С. Н. Шаховская // Логопед в детском саду. — 2007. — № 8 (23).— С. 5–9.
- 9 Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И. С. Якиманская. — М. : Сентябрь, 1996. — 96 с.

Синопальникова Н. Н. Подготовка будущих учителей-логопедов к профессиональной деятельности

Показано, что подготовка будущих логопедов является многогранной и разносторонней, предполагает овладение знаниями из разных областей: педагогики, психологии, лингвистики, медицины и ставит цель подготовить такого учителя, который проявляет заинтересованность и положительное отношение к логопедической деятельности, способный обеспечить организационную, содержательную, методическую составляющие логопедического сегмента в едином образовательном пространстве учебного заведения, объединять усилия и взаимодействия взрослых на максимальное развитие способностей детей, диагностировать и преодолевать речевые нарушения и осуществлять их профилактику. Раскрыта структура профессионально-педагогической подготовки учителя-логопеда и содержание каждого ее компонента (мотивационно-целевого, содержательного, операционного, и результативно-оценочного). Рассмотрена содержательная составляющая разных видов подготовки учителя логопеда (методологическая, культурологическая, методическая, психолого-педагогическая, специальная, дидактическая, профессионально-этическая, теоретическая, практическая).

Ключевые слова: подготовка, виды подготовки, будущий учитель-логопед, профессиональная деятельность, структура, компоненты, готовность.

Sinopalnikova N. N. Training of the future speech therapists for their professional activity

It is shown that training of future speech therapists is a varied and diverse activity, which involves the acquisition of knowledge from different fields: pedagogy, psychology, linguistics, medicine and sets itself as an object to prepare a teacher, who shows interest and positive attitude towards speech therapy activities, is able to provide organizational, substantive, and methodological components of a speech segment in an integrated educational space of the educational institution, to combine interaction and efforts of adults in the maximum development of children's abilities to diagnose and overcome speech disorders and their prevention. The structure of the professional-pedagogical training of a teacher-logopedist and the content of each component is revealed (motivational-objective, informative, operational, and resultant-evaluative). The substantial component of different types of teacher training in speech therapy is considered (methodical, cultural, methodological, psychological, educational, professional, didactical, ethical, theoretical, and practical).

Key words: training, types of training, future teacher-logopedist, speech therapist, occupational activity, structure, components, readiness.

REFERENCES

1. Borš O. Ī. Pidgotovka včitelâ počatkovih klasiv do zabezpečennâ nastupnosti navčannâ ditej staršogo doškil'nogo viku i molodših školâriv [Preparation of primary class teacher to ensure the continuity of preschool and junior school children] / O. Ī. Borš // *Zasobi navčal'noï ta naukovo-doslidnoï roboti* : zb. nauk. prac' / za zag. red. prof. V. Ī. Êvdokimova i prof. O. M. Mikitûka ; Hark. nac. ped. un-t imeni G. S. Skovorodi. — Vip. 43. — Harkiv : HNPU imeni G. S. Skovorodi, 2014. — S. 32-38.
2. Ionova O. M. Teoretichni pitannja pidgotovki majbutnih uchiteliv do zastosuvannja integrovanih form organizacii navchal'nogo procesu pochatkovoï shkoli [Theoretical questions of preparation future teachers to use integrated forms of organization of educational process of primary school] / O. M. Ionova, N. M. Sinopal'nikova // *Visnik Dnipropetrovs'kogo universitetu imeni Al'freda Nobelja. Serija «Pedagogika i psihologija». Pedagogichni nauki.* — 2013. — № 2 (6). — S. 35–39.
3. Mizherikov V. A Vvedenie v pedagogičeskiju professiju [Introduction to the teaching profession] / V. A. Mizherikov, M. N. Ermolenko. — M. : Pedagogičeskoe obshhestvo Rossii, 1999. — 288 s.
4. Pinchuk Ju. V. Gotovnist' studentiv-logopediv do profesijnoï dijal'nosti [The readiness of students who are future speech therapists to professional work] // *Defektologija.* — 2004. — №3. — S. 41-44.
5. Sinopal'nikova N.M. Struktura profesijnoï pidgotovki vchitelja-logopeda [Structure of the training of teachers- logopedist] / N. M. Sinopal'nikova // *Zb. nauk. pr. Vseukr. nauk.-prakt. konf. «Pedagogika zdorov'ja» (7 kvitnja, m. Harkiv).* — Harkiv : HNPU imeni G. S. Skovorodi. — 2011. — S. 331–334.
6. Slovník psihologo-pedagogičnih ponjat' i terminiv [Glossary of psychological and pedagogical concepts and terms] [Elektronnij resurs] — Rezhim dostupu : <http://osvita.ua/school/psychology/1270>
7. Fedorovich L. O. Teorija i praktika pidgotovki majbutnih pedagogiv-logopediv u vishhij navchal'nijh zakladah [Theory and practice of training of future teachers-logopedists in higher educational institutions] / L. O. Fedorovich // *Imidzh suchasnogo pedagoga.* — 2005. — № 6–7. — S. 7–11.
8. Shahovskaja S. N. Sovremennye tendencii v vuzovskoj podgotovke logopedov [The modern trends in the university training of logopedists] / S. N. Shahovskaja // *Logoped v detskom sadu.* — 2007. — № 8 (23).— S. 5–9.
9. Jakimanskaja I. S. Lichnostno-orientirovanoe obuchenie v sovremennoj shkole [The personality-oriented learning in modern school] / I. S. Jakimanskaja. — M. : Sentjabr', 1996. — 96 s.